

NASTINFO

شناسایی نیازهای کودکان و نوجوانان ایرانی جهت استفاده مطلوب آنها از کتابخانه دیجیتالی بین‌المللی کودکان و نوجوانان (ICDL)

فائقه محمدی

چکیده

هدف: آگاهی از رفتار جستجو و انتخاب کتاب و نیازهای موضوعی و تکنولوژیکی کودکان و نوجوانان ایرانی از کتابخانه دیجیتالی بین‌المللی کودکان و نوجوانان (ICDL) و انتظارات آنها از این کتابخانه. در این پژوهش، بخش فارسی کتابخانه دیجیتالی بین‌المللی کودکان و نوجوانان برای پاسخ‌گویی به سؤالات پژوهش انتخاب شد.

روش‌شناسی: روش این پژوهش از نوع کیفی بود و از مطالعه موردی اکتشافی استفاده شد. در این مطالعه موردی ۱۶ نفر کودک و نوجوان شرکت کردند که عضو کتابخانه "شورای کتاب کودک" و "کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان" بودند. ابزار گردآوری داده‌ها مشاهده بود و از مصاحبه به‌عنوان ابزار مکمل و کمکی برای درک بهتر نتایج استفاده شد. یافته‌ها: بعد از زبان انگلیسی، بیشترین تعداد کتاب به زبان فارسی اختصاص داشت؛ اما کودکان ایرانی نیاز دارند تا سریع و آسان به مجموعه‌ای غنی‌تر دسترسی داشته باشند. این مجموعه شامل منابع فارسی در زمینه‌های مورد علاقه و قالب‌های گوناگون است.

نتیجه‌گیری: توسعه کتابخانه بین‌المللی دیجیتالی کودکان و نوجوانان (ICDL) برای استفاده کودکان ایرانی به‌منظور بهره‌گیری هرچه بیشتر از آن ضروری به‌نظر می‌رسد این کار به دو روش امکان‌پذیر خواهد بود: غنی‌سازی مجموعه فارسی این کتابخانه و ادغام مجموعه مذکور با پایگاه اطلاعاتی فرهنگ و ادبیات کودکان ایران". به این ترتیب، کودکان ایرانی قادر خواهند بود تا به منابع مورد علاقه خود به‌آسانی دسترسی داشته باشند.

کلیدواژه‌ها

کتابخانه دیجیتالی، کودکان ایرانی، نیازهای کودکان، کتابخانه بین‌المللی کودکان و نوجوانان، کتابخانه کودکان، مطالعه موردی

شناسایی نیازهای کودکان و نوجوانان ایرانی جهت استفاده مطلوب آنها از کتابخانه دیجیتالی بین‌المللی کودکان و نوجوانان (ICDL)

فائقه محمدی^۱

تاریخ دریافت: ۹۶/۰۲/۲۶

تاریخ پذیرش: ۹۶/۰۴/۲۸

مقدمه

خواندن کتاب نقش مهمی در رشد شناختی و اجتماعی افراد دارد. پژوهشگران، پرورش عادت به مطالعه در دوران کودکی را عامل مهمی در افزایش میزان مطالعه در بزرگسالی می‌دانند (بیگدلی و باجی، ۱۳۸۸). در ایجاد عادت و علاقه به مطالعه و ترویج کتاب‌خوانی عوامل متعددی مؤثرند. در این میان کتابخانه‌های دیجیتالی می‌توانند نقش عمده‌ای ایفا کنند. براین اساس کتابخانه دیجیتالی بین‌المللی کودکان و نوجوانان رویکرد جدیدی برای ارائه مجموعه بین‌المللی کتاب در ۵۹ زبان به کودکان جهان ارائه می‌دهد. سازمانی غیرانتفاعی که مجموعه کتاب‌های خود را، که بیش از ۴۶۱۹ جلد است، به صورت رایگان ارائه می‌دهد. بعد از زبان انگلیسی (۳۰۳۸ کتاب) بیشترین تعداد مجموعه ICDL متعلق به زبان فارسی (۴۲۳ کتاب) بود. مشخص نیست که مخاطبان چگونه و براساس چه نیازهایی از این مجموعه استفاده می‌کنند. مطالعات کاربری نقش مهمی در کشف نیازهای کاربر بازی می‌کنند (هارتویک و برگ^۲، ۱۹۹۴). سورگل^۴ (۲۰۰۲) معتقد است برای ایجاد و گسترش کتابخانه‌های دیجیتال باید به نیازهای کاربران توجه کرد، چرا که هدف نهایی از توسعه کتابخانه‌های دیجیتالی خدمت به کاربران و تسهیل استفاده مؤثر از اطلاعات و خدمات است. مارکونینی، پلیسنت و کوملودی^۵ (۲۰۰۳) تأکید می‌کنند به اینکه همه تلاش‌ها برای طراحی، پیاده‌سازی و ارزیابی کتابخانه دیجیتالی باید با نیازهای اطلاعاتی، ویژگی‌های فردی و زمینه‌های استفاده افرادی که از کتابخانه استفاده می‌کنند، در یک راستا باشد. در سال‌های اخیر، پژوهش درباره کتابخانه‌های

۱. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه تبریز
faeghehmohammadi@yahoo.com
2. International Children's Digital Library (ICDL)
3. Hartwick & Barki
4. Soergel
5. Marchonini, Plaisant & Komlodi

دیجیتالی از رویکرد توجه محض به جنبه‌های فنی در نحوه طراحی کتابخانه به برآوردن نیازهای واقعی کاربران تغییر یافته است. آگاهی از این واقعیت که کودکان و نوجوانان ایرانی چگونه از کتابخانه دیجیتال بین‌المللی کودکان و نوجوانان استفاده می‌کنند و با توجه به نیازهای خاص خود، چه انتظاراتی از آن دارند ضروری به نظر می‌رسد. هر چند که به علت محدود بودن تعداد شرکت‌کنندگان و موردی بودن این پژوهش از یک سو و متفاوت بودن نیازهای کودکان ایرانی از دیدگاه‌های فرهنگی و زبانی و غیره از سوی دیگر، یافته‌های این پژوهش را نمی‌توان به کل کودکان ایرانی تعمیم داد.

هدف کلی این پژوهش آگاهی از رفتار جستجو و انتخاب کتاب و نیازهای موضوعی و تکنولوژیکی کودکان و نوجوانان ایرانی از کتابخانه دیجیتال بین‌المللی کودکان و نوجوانان و انتظارات آنها از این کتابخانه بود. در این پژوهش سعی شد تا به چنین سؤالاتی پاسخ داده شود: کودکان و نوجوانان ایرانی در محیط این کتابخانه دیجیتال چگونه به جستجو و انتخاب کتاب می‌پردازند و دوست دارند به چه نوع ژانرهایی و از طریق چه امکانات تکنولوژیکی دسترسی داشته باشند؟

کتابخانه بین‌المللی دیجیتال کودکان و نوجوانان توسط یک گروه پژوهشی در دانشگاه مریلند در سال ۲۰۰۲ میلادی با هدف حمایت از کودکان جهان و فراهم آوردن بهترین ادبیات به صورت آنلاین و بدون هزینه برای آنها تأسیس شد. مخاطبان این کتابخانه کودکان ۳ تا ۱۳ سال، والدین، کتابداران، معلمان و کلیه علاقه‌مندان است که با کودکان این رده سنی سروکار دارند. تمرکز این کتابخانه بر شناسایی منابعی است که به کودکان در شناخت جهان پیرامون و جامعه جهانی کمک کند. منابع موجود در مجموعه آن، شباهت‌ها و تفاوت‌های فرهنگ‌ها، جوامع، علائق و سبک‌های زندگی مردم جهان را نشان می‌دهد. در زمان انجام این تحقیق، این کتابخانه ۴۶۱۹ جلد کتاب به ۵۹ زبان زنده دنیا داشت که بعد از زبان انگلیسی بیشترین تعداد کتاب را زبان فارسی به خود اختصاص داده بود. این کتابخانه امکانات جستجوی ساده، پیشرفته و جستجو برحسب کره جغرافیا را فراهم آورده است.

صفحه اصلی ICDL به زبان انگلیسی است. نسخه اسپانیایی و مغولستانی از صفحه اصلی قابل دسترس است. انتظار می‌رود که هرکسی که می‌خواهد از این کتابخانه دیجیتال استفاده کند با زبان انگلیسی تا حدی آشنا باشد. اگرچه صفحه جستجو به بسیاری از زبان‌های مورد علاقه و همچنین فارسی قابل تغییر است، با این حال آشنایی با زبان انگلیسی برای جستجو از ضروریات است. در طراحی صفحه جستجوی ساده از دو صفحه متوالی استفاده شده است. صفحه جستجوی ساده شامل این قسمت‌هاست: سن (مخاطب)، ژانر (نوع ادبی)، موضوع کتاب، شخصیت‌ها (بچه‌ها، حیوانات، و غیره) رنگ (رنگ جلد کتاب)، موقعیت

(زمان و مکان)، رتبه (چگونگی امتیازبندی کتاب)، نوع احساس (کتاب موجب ایجاد کدام احساس در خوانندگان می‌شود). این ویژگی‌ها را می‌توان برای محدود کردن نتایج جستجو با هم ترکیب کرد.

تاکنون، پژوهش‌های بسیار زیادی در زمینه کتابخانه‌های دیجیتالی کودکان انجام شده است؛ اما تحقیقات اندکی در این زمینه در ایران به‌دست آمد. در ادامه به چند مورد از این تحقیقات اشاره می‌شود.

ذاکر شهرک (۱۳۸۵) به امکان‌سنجی و ضرورت ایجاد این نوع کتابخانه‌ها در ایران پرداخته است. وی گزارش کرده که ضعف فرهنگ مطالعه در بین کودکان و نوجوانان ایرانی، مشکلات مربوط به فاصله مکانی کودکان، تفاوت زبانی کودکان ایرانی با زبان‌های موجود، نبود مدیران و کتابداران متخصص از مهم‌ترین موانع برای استفاده کودکان از این کتابخانه‌هاست. وی ایجاد کتابخانه بین‌المللی دیجیتالی کودکان و نوجوانان در ایران را امکان‌پذیر دانسته و وجود چنین کتابخانه‌ای در ایران را از ضروریات می‌داند.

سهراب‌زاده، حسن‌زاده و کریمی (۱۳۹۴) به ارزیابی رابط کاربر کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران از نظر مطابقت با معیارهای عمومی و تخصصی پرداختند. در نهایت، به این نتیجه رسیدند که این کتابخانه رابط کاربری مناسب دارد.

حسن‌پور و رضایی شریف‌آبادی (۱۳۹۱) درباره میزان مناسب بودن رابط کاربری کتابخانه مجازی بین‌المللی کودکان و نوجوانان برای کودکان ایرانی تحقیق کردند. آنها میزان درک کودکان ایرانی از نشانه‌های به‌کار رفته در رابط کاربری کتابخانه مجازی بین‌المللی کودکان و میزان پشتیبانی علائم ناوبری تعبیه‌شده در رابط کاربری این کتابخانه از ناوبری کودکان ایرانی را بررسی کردند. نتایج پژوهش نشان داد که همه نشانه‌های مفهومی موجود در رابط کاربر انگلیسی کتابخانه برای استفاده کودکان ایرانی نامناسب است. و هیچ‌یک از نشانه‌های ناوبری از نظر کودکان ایرانی مورد مطالعه مناسب نیست. پژوهشگران اعلام کردند که رابط کاربر فارسی باعث تسهیل درک کودکان از معنی نشانه‌های مفهومی موجود در رابط کاربر کتابخانه مجازی کودکان می‌شود. طراحی رابط کاربرهایی مناسب برای کودکان ایرانی امکان‌پذیر است. در نهایت، الگویی برای اصلاح رابط کاربر این کتابخانه پیشنهاد کردند.

زراعت‌کار و پرتو (۱۳۹۲) پژوهشی با هدف شناسایی ویژگی‌های ساختاری مهم کتابخانه‌های دیجیتالی انگلیسی‌زبان کودکان و تعیین میزان اهمیت این ویژگی‌ها انجام دادند. آنها پس از بررسی کتابخانه‌های دیجیتالی انگلیسی‌زبان کودکان سیاه‌ای پژوهشگر ساخته از کلیه ویژگی‌های ساختاری موجود در این کتابخانه‌ها در اختیار جامعه پژوهش قرار دادند. در مجموع، ۵۸۲ شاخص ساختاری در این کتابخانه‌ها و به‌طور متوسط ۱۴/۵۵ شاخص در هر

کتابخانه به دست آمد. این تعداد ۶۰/۶ درصد شاخص های یک وبسایت را شامل می شود که نشانگر غنی بودن نسبی کتابخانه های دیجیتال کودکان انگلیسی زبان از شاخص های ساختاری است.

نشاط و منجمی (۱۳۹۵) به مطالعه تطبیقی کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران با کتابخانه های مشابه در جهان پرداختند. هدف آنها دستیابی به نقاط قوت و مشکلات و کاستی های احتمالی و ارائه راهکارهایی برای بهبود این کتابخانه بود. نتایج پژوهش نشان داد که از میان کتابخانه های کودکان و نوجوانان در جهان فقط دو کتابخانه در کره جنوبی و مسکو وضعیت مشابهی با کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران دارند و کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران از نظر ارائه خدمات، مدیریت، فضا و نیروی انسانی، نسبت به کتابخانه های مشابه، در سطح پایین تری است. پژوهشگران پیشنهاد کردند که کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان برای همسو شدن با وضعیت بهینه و همگامی با رهنمودهای بین المللی نیازمند بازنگری و بهبود در ارائه خدمات، مدیریت، فضا، و نیروی انسانی است.

روتر و دروین^۱ (۲۰۰۴) چگونگی جستجو و انتخاب کتاب از کتابخانه دیجیتال بین المللی کودکان را از سوی دانش آموزان ابتدایی امریکایی که همگی انگلیسی زبان بودند، بررسی کردند. هدف از این پژوهش، توسعه رابط کاربری سایت این کتابخانه ها برای کودکان ۳ تا ۱۳ سال بود. از کودکان خواسته شد با دو نسخه متفاوت ICDL یعنی نسخه اصلی و نسخه جدید استفاده کنند. در نسخه اصلی و اولیه این کتابخانه، آیکون ها به صورت سلسله مراتبی در زیر چند چهره یژه اصلی از قبیل ژانر و شکل طبقه بندی شده بودند. در نسخه جدید تمامی آیکون های فرعی در صفحات اصلی جستجو، مستقلاً و در کنار هم نمایش داده شده بود. تجزیه و تحلیل درخواست های ارسال شده و مقایسه آنها با کتاب های مطالعه شده توسط کودکان در روی سایت، عناوین محبوب و پرطرفدار شناسایی شد. بین رفتار جستجو و انتخاب عناوین و کلیدواژه های جستجو بین دختران و پسران تفاوت هایی گزارش شد، ولی از نظر نسخه نرم افزار، تفاوتی مشاهده نشد.

هاچینسون، دروین و بدرسون^۲ (۲۰۰۷) در زمینه طراحی یک رابط جستجو برای کودکان ۶ تا ۱۱ ساله پژوهش کردند. کودکان مورد مطالعه، همگی از ایالت مریلند امریکا بودند که تجربه کار با این کتابخانه را نداشتند. پژوهشگران گزارش کردند که جستجوی ساده چه با استفاده از عملگرهای بولی و چه در جستجوی تصادفی برتری هایی نسبت به جستجوی سلسله مراتبی دارد. کودکان مایل نبودند در جستجو و ترکیب آیکون ها برای رسیدن به نتیجه نهایی از ساختار سلسله مراتبی استفاده کنند.

روتر^۳ (۲۰۰۷) به بررسی چگونگی انتخاب کتاب از کتابخانه دیجیتال بین المللی کودکان توسط کودکان امریکایی از ایالت های واشنگتن و مریلند پرداخت. در این پژوهش ۴۶ عامل

1. Reuter & Druin
2. Hutchinson, Druin & Bederson
3. Reuter

در ۷ معیار زیبایی که بر انتخاب کتاب از سوی کودکان تأثیر داشت شناسایی شد. دروین، ویکس، ماسی، و بدرسون^۱ (۲۰۰۷) روی ۱۲ کودک پژوهش کردند که بیش از ۴ سال با کتابخانه بین‌المللی دیجیتال کودکان کار کرده بودند. یافته‌های این پژوهش عبارت بودند از: افزایش تنوع کتاب‌خوانی کاربران در حالت آنلاین، حفظ ارزش کتابخانه‌های فیزیکی به‌عنوان مکانی برای خواندن و تعامل اجتماعی، افزایش انگیزه خواندن و علاقه به کاوش در فرهنگ‌های مختلف در مطالعه به‌صورت آنلاین.

میویو^۲ (۲۰۱۵) میزان پذیرش استفاده از کتابخانه‌های دیجیتالی کودکان توسط کودکان ۱۱ تا ۱۳ را بررسی کرد. او به این نتیجه رسید که کودکان نیز همانند بزرگسالان برای پذیرش، به سهولت کار و مقدار برطرف شدن نیازشان بسیار اهمیت می‌دهند.

روش شناسی

این پژوهش از نوع کیفی بود و از روش مطالعه موردی اکتشافی برای پاسخ‌گویی به سؤالات پژوهش استفاده شد. ابزار اصلی گردآوری داده‌ها مشاهده (observation) بود. در انتهای مشاهده، از روش مصاحبه باز و بسته به‌عنوان ابزاری مکمل استفاده شد.

شرکت‌کنندگان شامل ۱۶ کودک و نوجوان از سنین ۱۰ تا ۱۴ سال بودند که عضو کتابخانه شورای کتاب کودک (CBC) و کتابخانه کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان در تهران بودند. عامل اصلی برای انتخاب شرکت‌کنندگان علاقه وافر این افراد به خواندن کتاب به‌قصد لذت بود. ۸ کودک کلاس چهارم و پنجم ابتدایی و ۸ نوجوان دوره راهنمایی در سه سطح (۱، ۲، ۳) نیمی پسر و نیمی دختر از هر کلاس در این تحقیق شرکت داشتند. در این پژوهش سعی شد علاوه بر بررسی رفتارهای جستجو و انتخاب کتاب توسط کودکان و نوجوانان، علاقه آنها به انواع ادبیات و جنبه‌های تکنولوژیکی نیز پرداخته شود. ابتدای به کودکان در مورد نحوه استفاده از ICDL آموزش داده شد. سپس از شرکت‌کنندگان دعوت شد تا کتاب مورد علاقه خود را در ICDL پیدا کنند و آن را بخوانند. همچنین، پژوهشگر توضیح می‌داد که آنها می‌توانند با صرف زمان دلخواه کتاب خود را به‌صورت رایگان با مشاهده عنوان‌های متعدد پیدا کنند و آنها را بخوانند. رفتار اطلاع‌یابی کودکان در طول استفاده آنها از ICDL مشاهده و بررسی می‌شد.

پژوهشگر در پایان هر مشاهده سؤالات باز و بسته از شرکت‌کنندگان می‌پرسید تا داده‌های حاصل از مشاهده را بهتر درک و تجزیه و تحلیل کند سؤالات بسته درباره استفاده از کتابخانه و کامپیوتر و ترجیح کودکان و نوجوانان برای استفاده از نسخه چاپی یا الکترونیکی کتاب بود. سؤالات باز شامل مواردی می‌شد که شرکت‌کنندگان در مورد رابط ICDL

1. Druin, Weeks, Massey, & Bederson
2. Moyo

پسندیده بودند و پیشنهادات آنها برای توسعه این نوع رابط کاربری بود. همچنین، سؤالات مصاحبه در صدد کشف علائق موضوعی شرکت کنندگان بود. مدت زمان مصاحبه از یک تا سه ساعت بسته به حوصله و علاقه شرکت کنندگان متغیر بود دانش آموزان دوره راهنمایی نسبت به دوره ابتدایی تمایل بیشتری برای مصاحبه عمیق داشتند و گاهی علاوه بر پاسخ گویی به سؤالات پژوهشگر، خودشان نظرات و پیشنهاداتی ارائه می کردند.

یافته‌ها:

• رفتارهای جستجو و انتخاب کتاب توسط کودکان و نوجوانان

اکثریت شرکت کنندگان تمایل داشتند صفحه خانگی در ICDL به فارسی باشد. آنها گفتند صفحه ICDL پیش از حد پیچیده است. این پیچیدگی برای شرکت کنندگان دوره ابتدایی بیشتر بود زیرا آشنایی کمتری با زبان انگلیسی داشتند.

با وجود معرفی کامل صفحات جستجو به شرکت کنندگان توسط پژوهشگر، آیکن‌های واقع در صفحه اول بسیار بیشتر از آیکن‌های صفحه دوم انتخاب می شدند و صفحه دوم اغلب نادیده گرفته می شد. شرکت کنندگان، جستجوی خود را بر اساس آیکن‌های موجود در صفحه اول فرمول بندی می کردند. به طوری که برخی ژانرهای محبوب کاربران مانند فانتزی/ علمی، افسانه، اشعار و قصه‌های عامیانه در میان کودکان که در صفحه دوم طبقه بندی شده بود غالباً توسط شرکت کنندگان نادیده گرفته می شد. علاوه بر این، در جستجو بین صفحات تناقض وجود داشت. به عنوان مثال، برخی آیکن‌های متعلق به یک رده گسترده مانند قصه‌های خیالی و اشعار در میان دیگر آیکن‌های مختلف در دو صفحه جداگانه آورده شده بود. همه شرکت کنندگان گفتند که کوتاهی یا بلندی متن عامل مهمی در انتخاب نبود، بلکه آنها کتاب را بر اساس محتوا و جذابیت انتخاب می کنند.

۵ نفر از شرکت کنندگان پیشنهاد کردند که از آیکن‌های متحرک (پویانمایی) برای جستجو استفاده شود چون جذابیت را افزایش می دهد. یکی از کودکان دوره ابتدایی در مورد جستجوی ساده گفت:

"کار با آیکن‌های ساکن و غیر متحرک کمی خسته کننده است. من دوست دارم یک صفحه با آیکن‌های پر جنب و جوش بینم. من در استفاده از کامپیوتر همیشه از تصاویر متحرک بیشترین لذت را می برم."

در زمینه ظاهر فیزیکی و جلد کتاب، تمام شرکت کنندگان دوره ابتدایی گزارش دادند که تصویر جلد کتاب عامل مهمی برای انتخاب یک کتاب است. برای این کودکان، تصاویر رنگارنگ، مهم بود، در حالی که برای شرکت کنندگان دوره راهنمایی این عامل نه تنها بی اهمیت

بود، بلکه آنها معتقد بودند کتابی که دارای تصاویر کم نسبت به متن باشد، برایشان جذاب تر است.

برای ارزیابی رده‌هایی که بیشترین استفاده از ICDL را داشتند، پژوهشگر از شرکت‌کنندگان خواست تا کتابی را از مقوله‌های مورد علاقه خود انتخاب کنند. یافته‌ها نشان داد که اکثر کودکان سطح ابتدایی کتاب را بر اساس رنگ جلد و نوع ادبی انتخاب می‌کردند. درحالی که کتاب‌های محبوب دانش‌آموزان دوره راهنمایی براساس موضوع و نوع ادبی بود. بنابراین، رده ژانر یا نوع ادبی در اولویت اصلی انتخاب مشترک در هر دو گروه بود. شرکت‌کنندگان تمایلی به جستجوی کتاب‌های دسته‌بندی‌شده براساس امتیاز اختصاص یافته نداشتند. علاقه‌مند بودند خودشان به کتاب‌ها امتیاز بدهند. یکی از شرکت‌کنندگان دوره راهنمایی پیشنهاد کرد که بهتر است استفاده‌کنندگان بتوانند آیکن انتخابی خود را که به صورت ناخواسته (اشتباهی) انتخاب شده، مستقلاً حذف کنند. شکل زیر نمونه‌ای از نتیجه یک جستجوی ساده است. در این نمونه سه دسته با هم ترکیب شده است. این دسته‌بندی‌ها عبارت‌اند از: رنگ جلد کتاب، سن و زبان خواننده.

شکل ۱. نمونه‌ای از یک جستجوی ساده

به‌طور معمول رابط کاربری ICDL اجازه نمی‌دهد که کاربر بدون توجه به حفظ ترتیب، آیکنی را حذف کند. مثلاً اگر کاربر بخواهد آیکنی مانند آیکن احساس را که بعد از آیکن سن مخاطب هست حذف کند، شرط اول، حذف آیکن قبلی یعنی سن مخاطب است. این امر می‌تواند برای کاربر خسته‌کننده باشد. اگر این امکان میسر بود که

هر آیکون به طور مستقل با کلیک بر روی آن حذف شود، این مشکل حل می‌شد.

کودکان در این مطالعه از صفحه جستجو ساده بیشتر از جستجو براساس کشور (منطقه جغرافیایی) برای جستجوی کتاب استفاده می‌کردند. همه کودکان ابتدایی جستجو ساده را ترجیح می‌دادند.

جدول ۱. تعداد اولویت‌های جستجو براساس کشور

دسته		کشور		گروه‌ها
درصد	تعداد	درصد	تعداد	ابتدایی
۱۰۰	۸	—	—	
۶۲/۵	۵	۳۷/۵	۳	راهنمایی

در این مورد یکی از کودکان دوره ابتدایی چنین گفت: "پیدا کردن کتاب از طریق کشورها دشوار است و من ترجیح می‌دهم از راه‌های بسیار ساده‌تر مثل جستجو توسط رنگ یا سن به جای جستجوی کشورها استفاده کنم".

برخی از شرکت‌کنندگان دوره راهنمایی می‌خواستند در مورد کتاب‌هایی که در سایر کشورها و قاره‌ها به زبان‌های مختلف منتشر می‌شود، بدانند و علاقه‌مند به مطالعه آنها بودند. یکی از کودکان دوره راهنمایی می‌خواست بدانند چه تعداد کتاب در آسیا منتشر شده است مقایسه این تعداد کتاب‌ها از لحاظ زبانی در محیط ICDL برایش بسیار جالب بود.

از آنجا که شرکت‌کنندگان در این تحقیق برای جست‌وجوی پیشرفته نسبت به جستجوی ساده کمتر تمایل داشتند، یافته‌های ما در این باره کافی نیست. با این حال، یک مطالعه مختصر برخی نکات را نشان داد. نوعی تشنگی به علت عدم کنترل در نمایه وجود دارد. به عنوان مثال، زمانی که ما به دنبال کتاب‌های نوشته‌شده در موضوع تاریخ ایران باستان بودیم و از کودکان خواستیم که روی تاریخ کلیک کنند و سپس بر روی تاریخ باستان، تنها ۴ کتاب غیرفارسی و غیر مرتبط با ایران بازایی شد، در حالی که وقتی همین موضوع را در جستجوی ساده انجام دادیم دقیقاً کتاب مرتبط و به زبان فارسی یافت شد.

• علائق موضوعی کودکان

یافته‌ها با استفاده از آمار و ارقام در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲. مهم‌ترین ژانرها (انواع ادبی) مورد علاقه شرکت‌کنندگان

ژانر	ابتدایی		راهنمایی		جمع	
	پسر	دختر	پسر	دختر	تعداد	درصد
داستان تخیلی	۱	۳	-	۱	۵	۳۱/۲
داستان فولکلور (افسانه)	۱	۲	۱	۲	۶	۳۷/۵
حکایت اخلاقی ^۱	۳	۱	-	-	۴	۲۵
فانتزی	۲	۲	۱	۴	۹	۵۶/۲
علمی/ تخیلی	-	۱	۴	۲	۷	۴۳/۷
شعر	۱	۲	۳	۳	۹	۵۶/۲
معما	۱	۲	-	-	۳	۱۸/۷
زندگی‌نامه	-	-	-	۲	۲	۱۲/۵
ترسناک/ ارواح	۳	۲	۳	۲	۱۰	۶۲/۵

یافته‌های این پژوهش برخی تفاوت‌های قابل توجه بین جنسیت و سن در مورد علاقه آنها به انواع خاصی از ژانرها بیان می‌کند. طبق جدول ۲، در میان پسران دوره راهنمایی، بیشترین ارجحیت ژانرها مربوط به داستان‌های علمی/تخیلی است؛ در حالی که دختران مقطع راهنمایی ژانر فانتزی را ترجیح داده‌اند. همچنین، بیشترین ارجحیت در میان دختران دوره ابتدایی به داستان‌های خیالی مربوط است؛ در حالی که پسران دوره ابتدایی به حکایت‌های اخلاقی علاقه‌مند بودند. کتاب‌های ژانر ترسناک/ ارواح در میان پسران و دختران هر دو گروه اولویت یکسانی داشت. همچنین، پسران و دختران دوره راهنمایی به میزان یکسانی به شعر علاقه داشتند.

جدول ۳. مهم‌ترین موضوعات مورد علاقه شرکت‌کنندگان

ژانر	ابتدایی		راهنمایی		جمع	
	پسر	دختر	پسر	دختر	تعداد	درصد
خیالی	-	۲	۲	۱	۵	۳۱/۲
تاریخی	-	۱	۳	۳	۷	۴۳/۷
مذهبی	-	۷	۱	۱	۲	۱۲/۵
نجوم/ فضایی	-	۱	-	-	۱	۶/۵

1. Fable

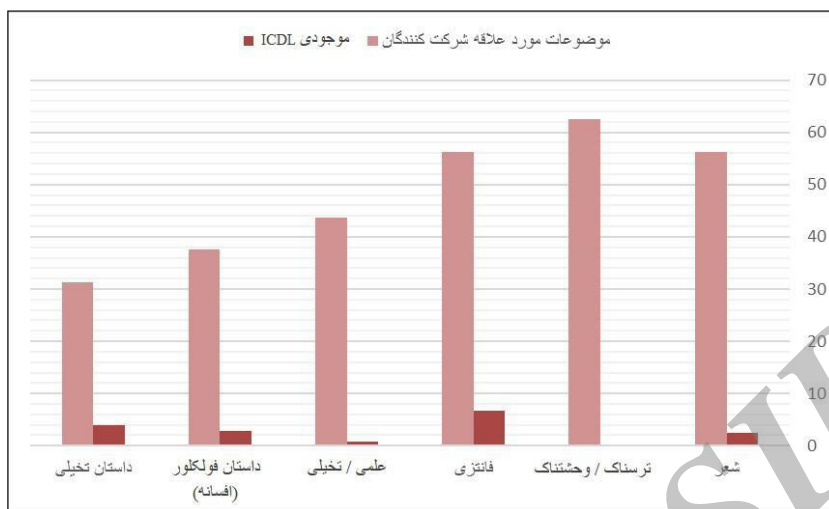
ژانر	ابتدایی		راهنمایی		جمع	
	پسر	دختر	پسر	دختر	تعداد	درصد
ورزشی	۲	-	-	-	۲	۱۲/۵
ماجراجویی	۳	-	۱	۱	۵	۳۱/۲
حیوانات	۲	۱	-	-	۳	۱۸/۷
جنگ	-	۱	۲	-	۳	۱۸/۷
فرهنگ و مردم	-	-	۳	۲	۵	۳۱/۲
عشقی	-	۲	۲	۳	۷	۳۴/۷

یافته‌های جدول ۳ نشان می‌دهد که محبوب‌ترین موضوع در بین پسران دوره ابتدایی، موضوعات مربوط به ماجراجویی بوده است؛ در حالی که پسران دوره راهنمایی موضوعات مربوط به فرهنگ و مردم را بیشتر دوست داشته‌اند. همچنین، مهم‌ترین موضوع مورد علاقه در بین دختران دوره ابتدایی مذهبی و در بین دختران دوره راهنمایی، موضوعات تاریخی و عشقی است.

جدول ۴. تعداد موجودی ICDL براساس ژانرهای مختلف

ژانر	تعداد	درصد
اشعار	۳۱	۲/۴۹
اکشن / ماجراجویی	۲۷	۲/۱۷
مردم / افسانه فرهنگ	۳۶	۲/۸۹
فانتزی / علمی - تخیلی	۱۰	۰/۸
ترسناک / وحشتناک	۱	۰/۰۸
داستان تخیلی	۵۰	۴/۰۲
شخصیت‌های کودکانه	۱۵۶	۱۲/۵
شخصیت‌های حیوانات واقعی	۱۰۲	۸/۲
شخصیت‌های خیالی	۸۳	۶/۶۷
کتاب‌های اعتقادی	۳۸۸	۳۱/۲
کتاب‌های تصویری	۳۴۸	۲۷/۹
کتاب‌های واقعی	۱۱	۰/۸
مجموع	۱۲۴۳	۱۰۰

با توجه به جدول ۴ بیشترین موجودی ICDL متعلق به "کتاب‌های اعتقادی" است که می‌توان به چند زیرشاخه تقسیم کرد.

شکل ۲. مقایسه موجودی ICDL با موضوعات مورد علاقه شرکت کنندگان

مقایسه شکل ۲ و جدول ۴ نشان می‌دهد که محبوب‌ترین ژانر در میان انواع ادبیات کودکان کتاب‌های ترسناک/ وحشتناک است، در حالی که کمترین تعداد را در ICDL دارد. بیشترین گرایش پسران دوره راهنمایی به کتاب‌های علمی - تخیلی بود در حالی که برای دختران مدارس راهنمایی (۵۰ درصد) "فانتزی" اولویت داشت. در هر دو حالت، کمبود شدیدی در مجموعه ICDL وجود دارد. وضعیت مشابهی در مورد کمبود ICDL برای شعر و سایر انواع ادبی محبوب کودکان نیز مشاهده شد.

نتیجه‌گیری

کار با کودکان ایرانی جنبه‌های جذاب و خسته‌کننده کتابخانه دیجیتال بین‌المللی کودکان را آشکار ساخت. به عنوان مثال، سرعت پایین اینترنت هنگام باز کردن صفحات به خصوص زمانی که کودکان از خانه وصل می‌شدند، باعث آزار کودکان می‌شد. برای حل این مشکل، شرکت کنندگان پیشنهاد دادند که کتاب‌های ICDL را در محیط ناپیوسته مطالعه کنند. از نظر آنها می‌توان کتاب‌های فارسی را یک بار ذخیره کرد و چند بار خواند که این امر باعث صرفه‌جویی در هزینه می‌شود، این پیشنهاد به دلیل مسائل مربوط به حفظ حقوق معنوی آثار و اینکه رابط کاربری اجازه نمی‌دهد کتاب‌ها خارج از محیط آنلاین خوانده شوند امکان‌پذیر نیست.

گاهی اوقات، شرکت کنندگان از صفحه‌بندی کتاب‌های فارسی ICDL انتقاد کردند

بر اساس گفته‌های شرکت‌کنندگان، نوشته‌ها به‌جای اینکه در سمت راست قرار گیرند از چپ شروع می‌شوند و خوانندگان مجبور به مطالعه کتاب‌ها به‌شیوه غیر معمول و گیج‌کننده می‌شوند. نتیجه تحقیق نشان داد که از لحاظ ابر داده در ICDL کمبودهایی وجود دارد. زیرا برای کتاب‌های فارسی اطلاعات کتاب‌شناختی مانند عنوان، نویسنده و یا چکیده به زبان انگلیسی است، در حالی که متن به زبان فارسی نوشته شد است. این امر برای کاربران در زمان جستجوی کتاب مسئله‌ساز است. علاوه بر این، برای کتاب نمایه‌سازی سیستماتیک و نظارت انسانی بر فرایند نمایه‌سازی ماشینی وجود ندارد. برای مقابله با این مشکل استفاده از کارشناسان در نمایه‌سازی می‌تواند مفید باشد.

با توجه به یافته‌های این پژوهش، شرکت‌کنندگان دوره راهنمایی بیش از کودکان دوره ابتدایی جستجو را بر اساس موضوع انجام می‌دادند. کار با کودکان و نوجوانان ایرانی در ICDL نشان داد که دسته‌بندی کتاب‌های فارسی این کتابخانه دقیق و مناسب نیست. بنابراین، ایجاد تغییراتی در زمینه رده‌بندی موضوعی کتاب‌های فارسی در ICDL برای بهبود نتایج جستجوی موضوعی ضروری به نظر می‌رسد. به‌عنوان مثال، در میان ۴۲۳ کتاب فارسی ICDL، ۳۸۸ کتاب در دسته کتاب‌های اعتقادی قرار داده شد که تحت عنوان کتاب‌های مذهبی در صفحه جستجوی فارسی ICDL ترجمه شده است. بررسی بیشتر نشان می‌دهد که نه تنها کتاب‌های مذهبی بلکه انواع دیگر نیز درست نشان داده نشده‌اند. اختصاص نامناسب عنوان رده از یک سو و تخصیص نامناسب کتاب از سوی دیگر، کاربران را در انتخاب کتاب مورد نیاز و مناسب خود گمراه می‌کند و باعث از دست دادن بسیاری از کتاب‌های مناسب می‌شود. یکی از کارهایی که می‌توان برای حل این مشکل انجام داد، تجدیدنظر در محل کتاب‌های رده "اعتقادی" است. بررسی کتاب در این گروه نشان داد که بسیاری از موضوعات از آن مشتق شده است. ممکن است وجود "ایکون موضوع" متمایز در صفحه جستجوی ساده بتواند به کتاب‌های این موضوع پیوند داشته باشد این کار باعث آسان کردن فرایند جستجو و سودمندی صفحات جستجو می‌شود.

در زمینه طراحی صفحات فارسی سایت ICDL کودکان ایرانی در حین کار با صفحات فارسی این کتابخانه مشکلاتی داشتند. این مشکلات در ترجمه نادرست برچسب نشانه‌ها از زبان انگلیسی به زبان فارسی ریشه دارد. انتخاب درست کلمات برای نشانه‌ها و برچسب‌ها ضروری است. این برچسب‌ها باید ساده، موجز و گویا باشند و از به‌کار بردن واژگان تخصصی که برای کاربران قابل فهم نیست خودداری شود.

در پژوهش حاضر، سه نفر از شرکت‌کنندگان دوره راهنمایی گفتند که آنها دوست دارند به عنوان و نویسنده هر کتاب قبل از شروع به خواندن کتاب دسترسی داشته باشند. آنها بر

این باور بودند که این کار، آنها را به خواندن آثار بیشتر از یک نویسنده خاص تشویق می‌کند. چهار نفر از شرکت‌کنندگان، از هر دو گروه پسران و دختران که به دنبال کتاب براساس طبقه‌بندی سن بودند، سطح محتوای کتاب‌ها را پایین‌تر از سطح دانش مخاطبان ارزیابی کردند. به‌عنوان مثال، شرکت‌کنندگان در گروه سنی ۹ الی ۱۳ سال، پس از بازدید برخی کتاب‌های ارائه‌شده برای گروه بیان کردند که این دسته از کتاب‌ها مناسب کودکان کوچک‌تر از گروه هدف ICDL است. چند نفر از شرکت‌کنندگان نیز مایل به خواندن کتاب بالاتر از سن خود بودند. نتایج این پژوهش می‌تواند به دست‌اندرکاران توسعه ICDL برای مطابقت دادن گروه هدف با کتاب مطلوب و مورد نیاز کمک کند.

مقایسه موجودی ICDL با علائق شرکت‌کنندگان برای نوع ادبیات (ژانر) کمبودهای شدیدی در مجموعه کتاب‌های فارسی را نشان داد.

با وجود تقاضای بالا برای ژانرهای محبوب کاربران ICDL کمبود چشمگیری در منابع هر دسته وجود دارد. به‌عنوان مثال، اشعار کلاسیک فارسی مانند اشعار "حافظ" به‌خصوص در بین کودکان راهنمایی از محبوبیت خاصی برخوردار است، درحالی‌که تنها ۶ شعر از "حافظ" در مجموعه ICDL وجود دارد. وضعیت مشابهی در مورد ژانر ترسناک صدق می‌کند.

برخی ویژگی‌های ICDL مورد تحسین واقع شدند که عبارت‌اند از:

- "وجود قفسه شخصی کتاب" دسترسی سریع و آسان به کتاب‌های خاص برای خوانندگان را فراهم می‌کند بنابراین، آنها می‌توانند به خواندن بقیه صفحات کتابی که قبلاً مطالعه کرده بودند ادامه دهند.
- جذابیت کلیک کردن روی صفحات الکترونیکی برای باز کردن آنها به جای ورق زدن صفحات چاپی.
- دادن احساس خوب به کودکان هنگامی که آنها احساس می‌کنند نیاز آنها به خواندن کتاب همراه با لذت در محیط دیجیتالی مورد توجه دست‌اندرکاران ICDL واقع شده است.
- دسترسی سریع و آسان کودکان به کتاب‌های مورد علاقه‌شان.

در طول مصاحبه، پژوهشگر از شرکت‌کنندگان در مورد ترجیح شکل چاپی و الکترونیکی کتاب‌ها سؤال کرد. نتایج حاکی از آن بود که تقریباً بیش از نیمی از شرکت‌کنندگان (۵۶/۲ درصد) در هر دو گروه جنسیتی دختران و پسران، شکل چاپی را به الکترونیکی ترجیح می‌دادند. آنها گفتند که محیط دیجیتالی با ارائه اطلاعات کتاب‌شناختی کتاب‌های چاپی و معرفی این منابع می‌تواند آنها را به خواندن کتاب‌های چاپی بیشتری تشویق کند.

یکی از شرکت‌کنندگان دوره ابتدایی که از صفحه "جستجوی ساده" استفاده می‌کرد، پس از هر بار جستجوی مطلوب، صندلی خود را ترک می‌کرد و به طبقه پایین می‌رفت و شکل چاپی منبع الکترونیکی را که بازیابی کرده بود، به امانت می‌گرفت.

با توجه به یافته‌های این پژوهش موردی کیفی، موارد زیر برای توسعه بخش کتاب‌های فارسی ICDL تأکید می‌شود:

- کودکان و نوجوانان ایرانی به مجموعه کاملی از منابع مورد علاقه خود نیاز دارند که با امکاناتی مانند طبقه‌بندی موضوعی منسجم و یکپارچه در زبان فارسی همراه باشد. تحقق این امر به دو روش امکان‌پذیر خواهد بود: الف) غنی‌سازی مجموعه فارسی ICDL؛ ب) ادغام ICDL با DCIL (پایگاه اطلاعاتی فرهنگ و ادبیات کودکان ایران). پایگاه DCIL حاوی اطلاعات کتابشناسی بیش از ده‌ها هزار منبع مانند کتاب‌ها، مقالات ادبی، نشریات ادواری، پایان‌نامه‌ها و... مربوط به ادبیات کودکان ایران است. در این میان انواع مختلفی از مواد را می‌توان پیدا کرد که دارای اطلاعات کتاب‌شناختی و چکیده کتاب باشند. ادغام ICDL با DCIL ممکن است برخی مشکلات جستجوی منابع در زمینه فقدان ابرداده‌ها را برطرف کند.
- افزودن کتاب‌های مرجع به مجموعه ICDL
- افزودن گزینه‌های جستجو مانند "موضوع" و "نویسنده" به جستجوی ساده ICDL. زیرا کودکان از جستجوی ساده بیشتر استفاده کردند.
- تقسیم‌بندی موضوعی برای کتاب‌های فارسی ICDL باید از نظر سطح محتوای کتاب برای هر گروه سنی بازنگری شود چراکه اکثریت شرکت‌کنندگان در این تحقیق از درک محتوای کتاب‌هایی که در ICDL به گروه سنی آنها اختصاص داده شده، انتقاد کردند.

مآخذ

بیگدلی، زاهد؛ باجی، فاطمه (۱۳۸۸). تحلیل علل عدم راه‌اندازی نظام همکاری و امانت بین کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی تخصصی استان خوزستان از دیدگاه مدیران آنها. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۰ (۱)، ۲۰۱-۲۱۸.

حسن‌پور، زهره؛ رضایی شریف‌آبادی، سعید (۱۳۹۱). ویژگی‌های رابط کاربر کتابخانه‌ی مجازی بین‌المللی کودکان از دیدگاه کاربران و پیشنهاد یک الگو. *مطالعات ادبیات کودک*، ۱ (۲)، ۴۵-۷۰.

ذاکر شهرک، مینا (۱۳۸۵). بررسی ویژگی‌های ایجاد کتابخانه دیجیتال بین‌المللی کودکان و نوجوانان در ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، تهران.

زراعت کار، ندا؛ پرتو، پردیس (۱۳۹۲). ویژگی‌های ساختاری در کتابخانه‌های دیجیتال کودکان، بررسی نگرش اعضای شورای کتاب کودک و کتابداران کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان. *کتاب ماه کودک و نوجوان*، ۱۹۲، ۲۷-۱۸.

سهراب‌زاده، سارا؛ حسن‌زاده، محمد؛ و کریمی، المیرا (۱۳۹۴). درک کودکان ۷ تا ۱۴ ساله ایرانی از رابط کاربر وبگاه کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲ (۲۶)، ۱۱۱-۱۲۶.

- نشاط، نرگس؛ منجمی، لیلا (۱۳۹۵). کتابخانه ملی کودکان و نوجوانان ایران: بایدها و نبایدها (مقایسه‌ای بین‌المللی). *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۱ (۲۷)، ۱۶۳-۱۸۴.
- Druin, A., Weeks, A., Massey, S., & Bederson, B. B. (2007). *Children's interests and concerns when using the international children's digital library: a four-country case study*. In proceedings of the 7th ACM/IEEE-CS joint conference on Digital libraries, June 18 - 23, (pp. 167-176). ACM.
- Hartwick, J., & Barki, H. (1994). Explaining the role of user participation in information system use. *Management Science*, 40 (4), 440-465.
- Hutchinson, H., Druin, A., & Bederson, B. (2007). Supporting elementary-age children's searching and browsing: Design and evaluation using the international children's digital library. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 58 (11), 1618-1630.
- Marchionini, G., Plaisant, C., & Komlodi, A. (2003). *The people in digital libraries: Multifaceted approaches to assessing needs and impact*. Digital library use: Social practice in design and evaluation, 119-160. Retrieved 5 Jan. 2018, from <https://ils.unc.edu/~march/revision.pdf>
- Moyo, S. (2015). *Elementary school children's acceptance and use of digital school libraries at Crawford preparatory Pretoria school in Gauteng*. Unpublished doctoral dissertation, University of South Africa.
- Reuter, K. (2007). Assessing aesthetic relevance: Children's book selection in a digital library. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 58 (12), 1745-1763.
- Reuter, K., & Druin, A. (2004). Bringing together children and books: An initial descriptive study of children's book searching and selection behavior in a digital library. *Proceedings of the American Society for Information science and Technology*, 41 (1), 339-348.
- Soergel, D. (2002). *A framework for digital library research: Broadening the vision*. D-lib magazine, 8 (12). Retrieved 5 Jan. 2018, from <http://www.dlib.org/dlib/december02/soergel/12soergel.html>

استناد به این مقاله:

- محمدی، فائقه (۱۳۹۷). شناسایی نیازهای کودکان و نوجوانان ایرانی جهت استفاده مطلوب آنها از کتابخانه دیجیتال بین‌المللی کودکان و نوجوانان (ICDL). *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۹ (۱)، ۱۱۹-۱۳۴.